

14. základní škola Plzeň, Zábělská 25, příspěvková organizace

ŠKOLNÍ PROGRAM PRO PREVENCI A ŘEŠENÍ ŠIKANY (DOKUMENT PRO ŠKOLNÍ VEŘEJNOST)

Vypracoval UŽŠÍ REALIZAČNÍ TÝM ŠKOLY

Mgr. Hana Kotásková, výchovná poradkyně, vedoucí URT

Mgr. Anna Čechilová, školní metodička prevence

Mgr. Simona Burešová

Mgr. Jitka Příbková

Únor 2011

(úprava 10. 9. 2013 v souladu s novým Metodickým pokynem MŠMT č. j. 22294/2013-1)

Školní program pro prevenci a řešení šikany

Tento dokument eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde a je v souladu s **Metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních** č.j. MSMT- 22294/2013-1, který nahradil Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6.

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.

Může se realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezdědky v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- **Verbální šikana**, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- **Fyzická šikana**, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- **Smíšená šikana**, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Odpovědnost školy

V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví svých žáků.

Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Např: vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví §146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškozování cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona).

Bezpečné klima

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli).

14. ZŠ usiluje o vytváření bezpečného klimatu a za tím účelem:

- podporuje solidaritu, toleranci, spolupráci a vědomí sounáležitosti mezi žáky, mezi učiteli a mezi učiteli a žáky navzájem
- věnuje velkou pozornost novým žákům, kteří vstupují do již utvořených kolektivů
- posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- zapojuje žáky do preventivních aktivit, zejména adaptačních kurzů a projektových dnů
- byl TU na 2. stupni pověřen výukou Výchovy ke zdraví (pokud to úvazek dovoloval) a tam plně využívá možnost řešit problémy třídního kolektivu
- v třídnických hodinách upřednostňuje řešení vztahových problémů
- spolupracuje s poskytovateli poradenských služeb, se specializovanými institucemi a Policií ČR
- má vytvořen URT – užší realizační tým - pro řešení projevů šikany
- má ve vstupním prostoru školy schránku důvěry
- dbá na dodržování školního řádu a postihuje všechny projevy, které mohou být vnímány jako nežádoucí zásah do integrity člověka (včetně fotografování a natáčení na mobilní telefon)

Základní pilíře 14. ZŠ v prevenci šikanování

1. Ředitelka školy

Ředitelka školy v souladu s právními normami odpovídá za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků v průběhu výchovně vzdělávacího procesu a v této souvislosti za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Zejména:

- zajistí vzdělávání pracovníků v oblasti šikany
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky

(dohled je namátkově vykonáván i na WC)

- zajistí společný postup při řešení šikanování
- jmenuje členy URT
- zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování

2. URT

Je tvořen výchovnou poradkyní – Mgr. Hanou Kotáskovou,
metodičkou prevence – Mgr. Annou Čechilovou,
učitelkou 1. stupně – Mgr. Jitkou Příbkovou a
učitelkou 2. stupně – Mgr. Simonou Burešovou.

URT:

- mapuje aktuální situaci a potřeby školy v oblasti předcházení a řešení šikany
- zpracovává školní program pro prevenci a řešení šikany
- evaluuje, a to průběžně pozorováním a konkrétním šetřením vždy v rámci pedagogických rad za 1. a za 2. pololetí, zda a jak tým pracoval. Zda jeho šetření byla v pořádku, je-li potřeba postupy revidovat a jak. Vedoucí URT z těchto evaluací zhotoví zápis.
- komunikuje se servisními zařízeními
- spolupracuje při krizových situacích, dbá na společný postup při řešení
- následně pracuje se třídami nebo zabezpečí intervenční programy
- při všech svých aktivitách dodržuje diskrétnost

3. Učitelé

- zajímají se o problémy žáka
- zaznamenávají změny v chování žáka, podněcují dialog
- respektují jeho názor, jeho potřeby
- vzdělávají se v oblasti prevence
- zdokonalují se v sociálních, zejména v komunikativních dovednostech
- do výuky zařazují průřezová témata korespondující se vztahy mezi lidmi
- ve třídách pracují s PRAVIDLY, která si žáci sami vytvořili
- motivují žáky k hodnocení a sebehodnocení
- jsou pro žáky svými postoji a jednáním příkladem

4. Rodiče

- na začátku školního roku jsou seznámeni se tzv. GENERÁLNÍM SOUHLASEM, v němž vyjadřují souhlas se zapojením svého dítěte do aktivit specifické primární prevence, do intervenčních programů a poradenské pomoci. Žák se těchto aktivit v případě nesouhlasu zákonného zástupce neúčastní, i když o to sám žádá.
- z webových stránek školy mají možnost seznámit se s dokumenty k primární prevenci
- docházejí na aktivity, na Den otevřených dveří, na kulturní a vzdělávací akce pro rodiče...
- všímají si změn chování svého dítěte a jiných příznaků, které mohou souviset se šikanováním (viz Příloha)
- v případě potřeb svých nebo požadavků školy komunikují s třídním učitelem, a to buď osobně nebo elektronicky
- při řešení šikany jsou informováni ředitelkou školy
- v případě potřeby mohou žádat kontakt na odbornou pomoc specializovaného zařízení

Příloha:

(Citace z metodického pokynu MŠMT)

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímévarovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);

- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy,
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

